

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/16, p. 259-276

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11922>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

TARİH ÖĞRETMEN ADAYLARININ, ASKERİ DARBELERİN SİYASİ VE SOSYAL ETKİSİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ*

*Servet HALİ** - Selcan RENCUZOĞULLARI*

ÖZET

Darbeler, demokrasiyi baltalayan eylemlerdir. Cumhuriyet tarihimiz günümüze kadar pek çok darbe ve darbe girişlerine tanık olmuştur. Ülkemiz son olarak 15 Temmuz 2016 tarihinde bir grup asker tarafından darbe girişimine maruz kalmıştır. 1997 darbesinden bu yana 19 yıl aradan sonra ilk askeri darbe girişimi 16-17 Temmuz 2016'da gerçekleşmiş ve başarılı olamamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Genel Müdürlüğünün gerçekleştirdiği operasyonlar sonucu, 16 Temmuz sabahında askeri darbe bastırıldı ve askerler silahları ile birlikte teslim oldu. Bu askeri darbe girişiminde halka ateş açıldı birçok kişi hayatını kaybetti ve birçok asker şehit oldu. Şimdiye kadar hiç görülmemiş bir durum olarak tarihte ilk defa Türkiye Büyük Millet Meclisi bombalandı. 15 Temmuz gecesi gerçekleştirilen askeri darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da ülkeyi siyasi, sosyal, ekonomik, psikolojik açılardan etkilemiştir. Her öğretmen adayının ülkesini ve halkı ilgilendiren, özellikle de güncel olayların takibi açısından bilinçli olması gerekir. Çalışmamızın amacı, darbelerin ortaya çıkardığı siyasi ve sosyal etkilerin tarih öğretmen adayları tarafından farkındalık durumunun araştırılmasıdır. Bu çalışmada karma model ve genel tarama modeli kullanılmıştır. 5'li likert tipinde ölçek geliştirilmiştir. Örneklem grubu uygun örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Çalışmanın örneklemi, Mustafa Kemal Üniversitesinde pedagojik formasyon öğretimine devam eden tarih öğretmen adayları oluşturmaktadır. Tarih öğretmen adaylarının 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirilen darbe girişimiyle birlikte tekrar gündeme gelen darbelerin siyasi ve sosyal etkisine yönelik farkındalık düzeyini ölçmek için "Askeri darbelerin siyasi ve sosyal etkisi farkındalık ölçeği" geliştirilmiştir. Ölçeğin ilk kısmında demografik değişkenler yer alırken, ikinci kısmında darbeler ve darbelerin siyasi ve sosyal etkisi hakkında görüşlerin alınacağı maddeler yer almıştır. Elde edilen bulgular neticesinde tarih öğretmen adaylarının darbelerin siyasi ve sosyal etkisi hakkındaki farkındalık düzeyleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının *Darbelerin Siyasi ve Sosyal*

* Bu çalışma Eskişehir'de 4-6 Mayıs 2017'de yapılan 6. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda (USBES6) Eskişehir aynı isimle sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Türkçe ve Eğitimi, El-mek: s.hali@hotmail.com

Etkisi Anketine verdikleri yanıtlardan darbe konusunun işlenmesinde mezun olunan okul, cinsiyet ve yaşadığı yer değişkeninin anlamlı bir etkisinin olmadığı, öğretmen adaylarının darbelerin hiçbir zaman desteklenmemesi gerektiği, halkın devletin yanında yer aldığı, darbecilerin yargılanması gibi maddelere katılımın çok yüksek oranlı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarih öğretmen adayları, Darbe, Siyasi, Sosyal, Etki, Farkındalık ölçeği.

AN ANALYSIS OF HISTORY TEACHER CANDIDATES' VIEW ON POLITICAL AND SOCIAL EFFECT OF MILITARY COUP

ABSTRACT

Coups are the actions that violates democracy. Our republic have witnessed lots of coups and coups attempts till today. Our country experienced a coup attempt on 2016, 15 July by a group of soldiers. Since the 1997 coup, after 19 year hiatus, the first military coup attempt, which took place on July 16-17, 2016 and has not been successful. After the operations carried out by the Turkish Armed Forces and General Directorate of Security, the military coup was suppressed on the morning of 16 July and the soldiers surrendered with their weapons. In this military coup attempt a fire was opened to the public, many people lost their lives and many soldiers was killed. First time in history as a state has ever seen, Grand National Assembly of Turkey bombed. Although the military coup attempt that took place on July 15th failed, it affected the country politically, socially, economically and psychologically. Every teacher candidates, especially concerning the country and the people must be informed of current events in terms of follow-up. The aim of our study is to investigate the awareness of the political and social effects of the July 15th coup by history teacher candidates. This study was used in the screening model. 5-point Likert-type scale was developed. The sample group is selected by appropriate sampling. History teachers who have continued their pedagogical training at Mustafa Kemal University forms the sample of the study. In order to measure history teacher candidates' level of awareness with regards to political and social impact of the coup attempt, which was carried out on 15 July 2016, "15 July political and social impact of the Awareness scale of the impact" was developed. In the first part of the scale, while demographic variables take place, the second part of the scale includes the items about the coup and its political and social impact. As a result of the findings, it was tried to raise the awareness level of the history teacher candidates about the political and social effects of the conflicts. The result section was formed in the light of these evaluations. Based on the answers given to the questionnaire "The Social and Political Effects of Coups", it can be said that teacher candidates who participated in the study agreed in high proportion to the such items as coups should not never been supported, people should support the government, coup plottera should be put on trial, and the graduated school, gender, and the place they live do not have any effects on teaching the topic 'coup',

Turkish Studies

STRUCTURED ABSTRACT

Our country has witnessed many coups and/or coup attempts since the proclamation of the Republic. Our country was finally subjected to a coup attempt by a group of soldiers on 15 July 2016. 19 years after the military coup in 1997, the first coup attempt took place on July 15, 2016 and it finally did not succeed. The result of the operations carried out by the Turkish Armed Forces and General Directorate of Security, the military coup was suppressed on the morning of July 16 and the soldiers surrendered with their weapons. In this military coup attempt, the people were opened fire, many people lost their lives, and many soldiers were martyred. For the first time in history, the Turkish Grand National Assembly was bombed which has been a situation never seen before. Although the military coup attempt that took place on July 15th failed, the country has had a very negative impact on political, social, economic, and psychological aspects, inflicting a deep wound that will not be repaired. The citizens were like one fist against the coup attempt and parried it, and then they were nationally managed to recover from the coup attempt. Every citizen, especially the teachers and prospective teachers who are an example to society should undertake important tasks in this process in terms of social awareness. It is, therefore, necessary that every teacher and prospective teacher should be conscious of following the events concerning to the country and public, especially the current ones. It is a military coup when the armed forces seize the government by force of arms. Coup is defined as "the task of overturning the government to resign or change the regime by putting pressure on one country, using force or using democratic means" in the Turkish Language Association's dictionary. The junta management, which attempts against the national will, generally advocates with the grounds that the economic or social problems of the country cannot be solved by the government and are unsuccessful in solving it. The situations in which there is no national unity and solidarity, there is no equality, and the citizen's decision is ignored are contradictory to democracy. Then, no matter what the reason is, no military coup is democratic. Coups, whatever the reason, are the situations in which the right of sovereignty given to the people by the Republic, and therefore the citizen, is ignored. Because downfall of the government formed by the referendum by military surveillance without people's vote is a coup against both the public and the democracy.

In this study, the statements of the problem are as follows upon the treacherous coup attempt in our country; What are the level of the views of prospective teachers who have studied History on the political and social influence of coups? How do these views change according to demographic variables: gender, place of residence, and graduated school? The aim of the study is to try to determine the views of prospective teachers who study at History department and receive formation education on the political and social effects of the coups by taking into consideration the demographic variables which are *gender*, *graduated school*, and *the place of residence*. In the study, various suggestions about impact, coup attempt, and impact of the coup are tried to be brought regarding the views and thoughts of the prospective teachers. The universe of this research is formed by all the students who have studied

at the programs attached to Faculty of Education of Mustafa Kemal University while the sample group was the 77 history prospective teachers who continue their formation education at History department attached to Faculty of Education of Mustafa Kemal University.

In this study, the general survey model, which is one of descriptive survey methods, and mixed method have been used. Research has been conducted to determine the views of prospective teachers who study at History department and receive formation education on the political and social effects of the coups by taking into account the demographic variables which are gender, graduated school, and the place of residence. For this purpose, a questionnaire developed by the researcher and consisting of 20 items was implemented. Validity and reliability of the *Political and Social Impact of Coups Questionnaire* used in the research were calculated by the researcher and the Cronbach Alpha internal reliability coefficient of the 20 item questionnaire was determined as 0.88. The responses of the participants to the items according to the demographic variables were calculated by using the F-test, t-test and ANOVA test with SPSS 20 statistical package program. The questionnaire in the research consists of 20 items in the form of five Likert types: (1) Strongly Disagree, (2) Disagree, (3) Undecided, (4) Agree and (5) Strongly Agree. The study included views of prospective teachers on the concept of coup, social effects of the coup, and political influence of the coup. The "*Political and Social Impact of Coups Questionnaire*" developed by the researcher for the purpose of the research was implemented to participants and the responses given by the participants to the questionnaires were tabled and interpreted. The results of the research are based on the interpretations of the findings. These results are as follows: Considering the responses of the prospective teachers who participated in the survey to the questionnaire of the Political and Social Impact of Coups, it was determined that there was no significant effect of gender, place of residence, and graduated school on including 'coup' subject in curriculum. Based on these results, it can be concluded that whatever the place where the prospective teachers live, their gender, and the kind of school they have graduated, they are opposed to the coup and that they are in favor of democracy. In the light of the findings obtained, it is understood that the prospective teachers have enough knowledge about the concept of coup as a historical concept. It is also seen that the prospective teachers have a high participation rate to the items related to the concept of coup should be taught. This view reflects the degree of democratic commitment of prospective teachers. In order to establish democracy consciousness, it may be suggested that course books can include informative reading passages and topics about coups and its consequences. Based on the findings, it has been determined that prospective teachers have given high marks to such items as the fact that the coup should never be supported, the people are in the side of the state, and the coup plotters should be put on trial. This shows that prospective teachers have be confronted with coups no matter what the reason is, and thus plump for democracy. Considering these responses, it is understood that the students of the history department are the individuals who have the national consciousness due to the education they have received. In order for social consciousness and national consciousness to develop further, it may be suggested to increase the

number of lesson hours of the history and social studies courses, and organizing and increasing the history subjects in the social studies courses in secondary schools.

The participation rate of responses to the item 'It is unthinkable that there will be another coup in the country after the July 15 coup attempt' is lower than expected. This suggests that teacher candidates are anxious due to the security problem. This situation, in which public indignation have been caused, and in general the events of the coup attempt and the events the country have gone through cause uneasiness and anxiety, is interpreted that political will need to give confidence to public with a strong stance.

It is seen that the prospective teachers have a high participation to one of the questionnaire items which is military administration should not interfere politics. This shows that prospective teachers are against the administrations under military tutelage. In addition, the military involvement in the government can also negatively affect the public's view of the military. The attempt of a small group of soldiers, as it was in the coup attempt on July 15, caused a situation that would ruin the reputation of the army, and the common sense of the public has kept this situation short. However, it should not be forgotten that such attempts will harm both the army and the country. When it is thought that under the military pressure and the coup attempts, the country cannot develop, but rather, it starts to fall from power, it can be concluded that prosperity and peace for the development of the country should be achieved as a result of democracy.

Keywords: History teacher candidates, Coup, Political, Social, Impact, Awareness scale.

Giriş

Osmanlı'nın son döneminden başlamak üzere yeni Cumhuriyet'in başlarına kadar sürekli savaşlar ile boğuşan Anadolu ve Rumeli coğrafyası her alanda ciddi kayıplar vermiştir ve bu kayıpların üzerine yeni bir yönetim biçimi ile ülkemizde Cumhuriyet'in ilanı ile demokrasi yaşanmaya başlamıştır (Yıldız, 2017). Ancak zaman zaman demokrasiye karşı kimi zaman da demokrasiye aykırı baskıcı yönetime karşı demokratik olmayan yollar ile yönetim değiştirilmeye çalışılmıştır. Demokrasi kelime anlamı olarak halk manasına gelen "demos" ve güç, otorite, hükümet manasına gelen "kratos" kelimelerinden oluşur ve "halk hükümeti" manasına gelir (Başgil, 2006). Siyaset, insanların farklı düşüncelere sahip olmaları hakikati ile doğrudan ilişkili bir kurumdur ve siyaset sayesinde halk iradesi yönetime yansımaktadır (Akın & Coşkun, 2017). Halkın otoritesi, halkın gücü anlamlarına gelen demokrasi yönetiminde, ülke ile ilgili kararların alınmasında halkın ihtiyaçları, istekleri, fikirleri dikkate alınır. Demokrasi, cumhuriyetçi hükümet biçimini gerekli kılar. Anayasa ile Parlamento'nun varlığını sürdürdüğü çok partili sistemlerde karar seçimlere gidilerek verilir (Yılmaz, 2008). Ülkemizde kararlar halkın seçtiği vekiller aracılığıyla alınıp, halkın kararıyla şekillenmektedir. Kimi zaman alınacak kararlarda referanduma gidilmiş, alınan kararda halkoyu etkili olmuştur. Demokrasinin ön şartı, milli birlik ve beraberliktir (Heper & Sayarı, 2008). Demokrasinin yaşamın her alanına yayılmasının gerçekleşmesi için uzun bir zaman gereklidir. Demokratikleşme süreç içinde gerçekleşir. Tüm ülkeler demokratikleşme sürecinde aynı aşamada değildir. Her ülkenin süreci farklı aşamalardadır. Uygulamada bazı ülkelerin demokratik yönetime geçişten bir süre sonra ülkenin demokrasiyi özümseyememesi ve sorunların ortaya çıkmasıyla, tekrar

otoriter rejime döndükleri görülmüştür. Bunun nedeni ise demokratikleşmek için gerekli olan şartların sağlanmamış olmasıdır. Türkiye II. Dünya Savaşı sonrasında çok partili demokratik sisteme geçmiştir ancak askeri müdahaleler son bulmamıştır (Dursun, 2005). Demokrasi, farklılıkların birlikte yaşama biçimidir. Çoğulculuk, sayıdan çok farklılıktan kaynaklanır. Demokrasinin amacı, farklılıkları yok etmek değil, uzlaştırmaktır (Kışlalı, 2000). Askeri müdahalelerin son bulması için çok partili sistemin değil demokratik sistemin ülke içinde pekişip, benimsenip ve kurumsallaşması gerekir (Dursun, 2005). Devlet ile toplum arasındaki ilişki tekçi bir yapı üzerine inşa edilen ulus olduğu için sistem demokrasiye göre tasarlanmamıştır. Yaşanılan krizlerin temeli, geçmişten bu yana kurulan düzenin demokrasi üzerine kurulmamasıdır (Dursun, 2004). Mustafa Kemal Atatürk, ordunun siyasetten uzak durmasını Cumhuriyet'in geleneksel ana ilkelerinden biri olarak gördü ve hayatta olduğu sürece Türk Ordusunu siyasetten uzak tutmayı başardı. Demokrat Parti'nin iktidara gelişi ile birlikte kurulmaya başlayan cuntaların oluşmasında, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendi içinde ayrılıkların görülmeye başlaması gerekçe gösterilerek ve 27 Mayıs 1960'ta Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk askeri darbesi yapıldı (Kumlu, 2009). Bir ülkenin silahlı kuvvetler mensupları tarafından silah zoru ile ülke yönetimine el konulması ülkeye yapılan bir askeri darbedir. Darbe kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde "bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi" olarak tanımlanmıştır. Darbe, mevcut iktidarın dağıtılıp, anayasada değişiklik yaparak, rejimin sosyal yapısında uzun vadeli olmayan ve kısa süre içinde gerçekleşebilecek değişiklikleri hedef alarak kalkışılan hükümeti devirme eylemi olarak da tanımlanabilir (Kumlu, 2009). Cuntacılar genellikle ülkenin ekonomik veya sosyal sorunlarının hükümet tarafından çözülemediği, çözmekte başarısız oldukları gerekçesi ile savunmalarını yaparlar. Milli birlik ve beraberliğin olmadığı, eşitliğin olmadığı, halkın kararının yok sayıldığı durumlar demokrasiye aykırı durumlardır. O halde her ne sebeple, her ne gerekçe ile olursa olsun hiçbir askeri darbe demokratik değildir.

Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Darbeler

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanı ile birlikte tohumları atılan demokrasinin, 18 Temmuz 1945'te Milli Kalkınma Partisi ve 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla çok partili siyasi hayata geçilmiş ve demokrasi tohumları yeşermeye başlamıştır. Türkiye, dönemin faşist yönetimlerinin (Almanya-İtalya) devrilmesi ile dünyada kendini göstermiş ve 'Demokrasi Dalgası' ile demokratikleşme sürecine girmiştir (Ahmad & Ahmad, 1976). Demokratikleşme sürecine girilmesi üzerinden çok geçmeden bu süreç kesintiye uğratılmış, demokrasi ağır darbeler almıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde birçok darbe ve darbe girişimlerine kalkışılmıştır. 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 yıllarında olmak üzere Türkiye Cumhuriyetinde anayasal hükümeti deviren üç askeri darbe gerçekleşmiştir (Boztepe, 2007). Her darbe ortak sonuçlarına bakarak siyasi kaynaklı krizlerden doğduğu bilgisine ulaşabiliriz. 1960 ve 1980 darbelerinin ortak özelliklerinden biri de, darbelere halkın destek vermiş olmasıdır. Bu bilgilerden hareketle siyasi krizlerden yaralanan Türk halkı Türk Silahlı Kuvvetlerini bir kurtarıcı olarak görmüş ve destek olmuştur (Kumlu, 2009).

Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki darbeciler, 27 Mayıs 1960 darbesine yönelik; Demokrat Parti mensuplarının demokrasi ile bağdaşmayan hal ve hareketlerde bulunduğu, halk arasında kendi yandaşları ile toplumun diğer kısmına farklı davranarak ayrımcılık yaptığı, Atatürk ilke ve inkılaplarına uymayan hareketlerde bulunduğu gerekçeleri ile darbe durumunu mazur göstermeye çalışmışlardır (Boztepe, 2007). 27 Mayıs 1960 sabahı 37 düşük rütbeli subayın ve Orgeneral Cemal Gürsel'in de içinde bulunduğu Millî Birlik Komitesi adlı grup; hükümet, meclis ve askeri rütbelileri etkisizleştirerek yönetim ele geçirilmiştir (Nalbanoğlu, 2008). Böylece, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde seçmenlerin oylarıyla barışçı yolla seçilen iktidar, bir grup subayın gerçekleştirdiği darbeye uzaklaştırılmış ve yeşermekte olan demokrasi ilk darbesini almıştır. 27 Mayıs 1960 darbesinin gerçekleşmesinde Demokrat Partinin yaptığı uygulamalardan, halk ve ordunun hükümete karşı

iticilik oluşmasının ve Cumhuriyet Halk Partisinin de bu durumdan faydalanarak yaptığı kışkırtmalar etkili olmuştur. 1971 darbesi ile 1950’de Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinin rövanşı alınmak istendiği söylenebilir (Tuncel, 2005). Demokrat Parti’nin kapatılması için Cumhuriyet Halk Partisinden bir grup cunta gözetiminde kalkışmada bulunuldu (Toker, 1991). Demokrat Parti ile ilişkileri iyi olmayan bazı kesimler darbenin gerçekleşmesinden memnuniyet duydu (Dursun, 2000).

Demokrasi karşıtı bir eylem olarak 1960 darbesinde dikkat çeken ve önemini arttıran durum ise darbecilerin tek başına değil, bazı partililerin ve toplum kesimleri tarafından destek alarak gerçekleştirilmiş olmasıdır (Dursun, 2001). 27 Mayıs darbesiyle ilgili ‘ilerici’ darbe olduğuna yönelik söylemler ortaya çıkmış ve darbe ‘direnme hakkına dayandırılarak, ‘hürriyet mücadelesi’ ‘hukuk devleti ihtilali’ olarak değerlendirilmiştir (Esen, 1968). 27 Mayıs 1960 Darbesi Cumhuriyet döneminin ilk darbesidir ve etkisi hala devam etmektedir. İlk olması ve Anayasa’nın başlangıç bölümünde 1961 darbesinin yasallaştırılarak millet iradesine ve direniş hakkına dayandırılması, bundan sonraki darbelere de gerekçe oluşturmuştur (Çavdar, 2004). 1960 darbesi sonrasında atılan tüm adımların amacı, yönetimi bürokratik kadrolara vermektir (Turhan, 1991). 1924 Anayasası değiştirilip 1961 Anayasası’yla devlet içi yeni düzen oluşturulmuştur. Siyasi güç kullanımı yeni esaslara dayandırılmış, yeni yapı kurumları sisteme dâhil etmiştir (Dursun, 2001). 1924 Anayasasının oluşturmuş olduğu Cumhuriyet, askeri darbe ile sonlandırıldı ve 1961 Anayasası ile İkinci Cumhuriyet kurulmuş oldu (Dursun, 2005).

Genel Kurmay Başkanı ve dört Kuvvet Komutanı’nın imzaladıkları muhtıra ile ortaya çıkan 12 Mart muhtırası, 27 Mayıs 1960 darbesine benzer bir askeri darbenin önünü kesmek için yapılmıştır (Sözer, 2010). Türkiye’de ikinci kez yaşanan yönetim karşıtlığına direniş sonunda demokrasinin yerini otoriter yönetim ele geçirdi (Dursun, 2005). Genelkurmay Başkanı ve dört Kuvvet Komutanının birlikte imzaladıkları “muhtıra” radyodan okunmuştur (Çavdar, 2004). Muhtıra anayasaya uygun olmayan şart ve koşullarda gerçekleşmesine rağmen, 1971 muhtırasını “demokrasinin yeniden dengelenmesi” olarak değerlendiren yazarlar vardır (Özbudun, 2007). Muhtırada hükümetin istifasını ve Atatürkçü bir anlayışla anayasaya bağlı olarak öngörülen düzenlemelerin gerçekleştirileceği güçlü bir hükümetin başa getirilmesi gerektiği dile getirilmiş ve bu gerekliliğin sağlanmaması durumunda fiili bir darbe gerçekleştirileceğine yönelik tehditlerde bulunulmuştur (Turhan, 1991). Bu şekilde, hükümetin tehdit ve zorlama ile istifaya zorlanmasının gerekçesi olarak demokrasinin yeniden dengelenmeye çalışılması olarak değerlendirmek, demokrasinin anlamının tamamen değişmesine ve demokrasinin yanlış algılanmasına sebebiyet vermektedir. Fiili bir darbe olmamasına rağmen mevcut hükümetin istifası ve yerine askeri destekli teknokratlar hükümetinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

Demokrasiyi kurtarma amaçlı savunulan müdahaleler esnasında en büyük darbeyi yine demokrasiler almıştır. Demokrasiyi kurtarma adı altında siyasi partiler kapatılmış, TBMM’nin feshedilmiş ve millet idaresi iktidardan uzaklaştırılmıştır (Tek, 2006). 12 Mart muhtırası siyasal ayrılımların kendini gösterdiği bir dönemde gerçekleşmiştir. 1971 Muhtırasının 1960 darbesinden farkı parlamentonun kapatılmamış olmasıdır. Ancak hükümet ve meclis, muhtıradaki şartlar yerine getirilmezse TBMM’nin kapatılmasıyla tehdit edilmişlerdir (Sözer, 2010). Baş gösteren çatışma ve grevlerle süren dönem 1960 darbesinin gerçekleştireceğini dile getirdiği iyileştirmelerin yapılmadığını düşünen cezri subayların eylemsel darbe girişimlerini önlemek için Türk Silahlı Kuvvetleri’nin komutaları, üç maddelik bir muhtırayı yayınlarak, mecliste okutmuş ve ülke yönetimi dolaylı olarak Türk Silahlı Kuvvetleri’nin eline geçmiştir (Ahmad, 2007). Dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a bir muhtıra vererek hükümetin istifaya zorlandığı askeri müdahaledir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde başarılı olmuş ikinci ve emir-komuta zinciri içerisinde yapılmış ilk askeri darbe eylemidir. 1971 muhtırasında, 1960 darbesinden sonra oluşturulan ve demokratik anayasa olarak tanımlanan 1961 Anayasasının siyasi süreci boyunca varolan düzene ve

halkın ihtiyaçlarına yetmediği gerekçesi ile bir onarım gerektiği dile getirilmiştir (Dursun, 2005). Komutanlar, demokrasinin gerektirdiği şekilde göreve alınan ve kurulan hükümetin istifa etmesini istemişlerdir (Çavdar, 2004). Muhtırada, bu komutanlar yerine anayasanın öngördüğü düzenlemeleri yerine getirebilecek, Atatürkçü anlayışın hâkim olduğu, güçlü bir hükümetin kurulmasını istedikleri dile getirilmiştir (Turhan, 1991).

Ülkede darbelerin etkisi, toplum içinde kriz devam ederken 12 Eylül 1980’de Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. 1960 askeri darbesinden farklı olarak, 1980 darbesi emir ve komuta zinciri içinde ve ordu genelkurmay başkanının, diğer kuvvet komutanlarının yönetiminde bir bütün olarak gerçekleşmiştir (Gözler, 2000). 12 Eylül darbesi tarihinde Türkiye’de o zamana kadar var olan tüm siyasi yaşamı temelden çürüten bir girişim olarak yer almıştır. Türkiye’de aydınlatılamamış, aydınlatılmak için uğraşılan ve toplumsal kargaşaya sebebiyet veren olaylar devam ederken Milli Güvenlik Konseyi adıyla ordu bir bütün olarak hiyerarşik bir cunta ile yönetime el koymuştur (Ahmad, 2007). 12 Eylül 1980 darbesinin amacı; ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devletin otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak olarak belirtilmiştir (Gözler, 2000). 12 Eylül 1980 Darbesi 1961 Anayasası’nın kurduğu siyasi sistemi dağıtmıştır. 1960 Anayasası’yla kurulan ve 12 Mart 1971 Darbesi’yle yenilenen İkinci Cumhuriyet’e son verilmiş ve 1982 Anayasası ile Üçüncü Cumhuriyet kurulmuştur (Dursun, 2005).

24 Aralık 1995’te yapılan seçimlerde Refah Partisi en yüksek oy oranını alarak DYP ile koalisyon hükümeti kurmuştu. İlhan Arsel 8 Ocak 1996’da Cumhuriyet gazetesinde RP ile koalisyon kurmamaları ve kendi aralarında bir araya gelmeleri için diğer partileri uyaran aksi halde birleşmenin ordu tarafından gerçekleştirileceğini ima eden bir yazı yazmıştır (Akıncı, 2013). İlhan Arsel’i Cumhurbaşkanı ve Genelkurmay Başkanı da desteklemiştir ve ANAP’ın RP ile koalisyon kurması engellenmiştir (Özgür, 1999). Susurluk olayından sonra ortaya çıkan çeteler ile polis ve bazı üst rütbeli askerlerin bağlantıları için TBMM’de başkanlığında RP’li Mehmet Elkatmış’ın seçildiği Susurluk Komisyonu kuruldu. Komisyon tarafından Susurluk ile bağlantısı olan askerler hakkında bilgi talep etti Rütberi askeri yetkililere kadar gidebilecek olan sorgu-araştırma durumu, askerde ordunun itibarını zedelediği düşüncesinin belirmeye başlamasıyla harekete geçildi ve 28 Şubat darbesi (postmodern darbe) gerçekleştirildi (Gökmen, 1997). Askerin silah kullanmadan toplumsal dalga oluşturarak hükümet değişikliğini sağlamasından dolayı 28 Şubat postmodern darbe olarak adlandırılmıştır. Kısacası asker, askeri olanaklarını kullanmadan ve doğrudan yönetimi el koymadan yönetimin değişimini ve isteklerini siyasiler aracılığıyla gerçekleştirmiştir (Öcal, 2009). Postmodernizm kelimesi, kendine has örgütleyici ilkelere sahip yeni bir toplumsal totalitenin ortaya çıkışını içeren bir devir değişikliği anlamında kullanılmaktadır. Postmodernizm, siyasi ve kültürel boyutlu dışında epistemoloji, metodoloji ve toplumsal ontolojiyi de kapsamaktadır (Tarhan, 2012).

15 Temmuz “Yurtta Sulh Harekâtı” adıyla bir grup asker tarafından gerçekleştirilmiştir. TRT’ye el konulmuş ve bildiri okunmuştur Ankara Gölbaşı Özel Harekât Daire Başkanlığı F16’lar tarafından bombalanmış ve pek çok polis şehit edilmiştir. Ardından sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Ankara sokaklarında tank atışlarıyla Ankara Emniyeti’nin zarar görmüş ve Marmaris’te bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yolda F-16’lar tarafından sıkıştırılmış, Ardından TBMM’nin bombalanması ile darbe girişimi ülkede karmaşaya sebebiyet vermiştir (Melek & Toker, 2017).

Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkileri

Askeri darbeleri ve ihtilaller, sosyal birer olay oldukları gibi siyaseti doğrudan etkileyen olaylardır. Sosyal olayların birçok nedeni olduğu gibi birçok sonucu ve etkisi vardır (Erdoğan, 2006). Ülkemizde rejim cumhuriyetin ilanından bugüne kadar demokratik olmayan birçok değiştirme girişimlerine maruz kalmıştır. Darbeler, gerekçesi ne olursa olsun, Cumhuriyetin halka verdiği

egemenlik hakkının, dolayısıyla halkın yok sayıldığı durumlardır. Çünkü halkoyu ile oluşturulan hükümetin, halkın oyu alınmadan askeri gözetim ile düşürülmesi hem halka hem de demokrasiye yapılan bir darbedir. Darbe sonrası toplum ve devlet, ekonomik siyasi ve sosyal bakımlardan etkilenmiştir.

1960 askeri ihtilali toplumsal ve siyasi özgürlük sağlamak gerekçesiyle yapılmıştır. Darbe sonrası yeni bazı siyasi yapılanmalara ve düşüncelere ortam hazırlamıştır. Bunlardan biri de sosyalist düşüncedir. Daha sonra ki zamanlarda dindar partilerin ortaya çıkmasıyla ve dış ortamın etkisiyle de, siyasi kutuplaşmalara toplumsal ayrışmalara ortam hazırlamıştır. Bu dönem ordu mensupları askeri girişimlerle toplum üzerinde gücünü ve hâkimiyetini arttırmış ve kısa sürede kurumsallaşmıştır (İnce, 2012: 92). 27 Mayıs, sadece askeri örgütlenme ile oluşmamıştır. Asker dışında, akademik camiadan bazı kesimler ve elitler ile iktidarı kaptıran bürokrasinin gerçekleştirdiği bir harekettir. Siyasal, sosyal ve ekonomik muhalefetler tarafından Demokratik Partiye karşı oluşturdukları karşıtlıktan doğmuştur (Tanör, 1986). 27 Mayıs darbesi sonrası yapılan uygulamalara halk tepkisel olarak sesini duyuramamıştır. 12 Mart darbesinde 27 Mayıs darbecilerinin yaptıkları yasalara göre yapılacağı için dolaylı yoldan toplum üzerinde etkili olmuştur (Mazıcı, 1989). Darbeciler; Millî Birlik Komitesi, Anayasa Komisyonu, Yüksek Adalet Divanı, Yüksek Soruşturma Kurulu gibi kurumları oluşturup darbe sürecini başlatmışlardır (Birand, 2005). 27 Mayıs Türkiye siyasetinde, halkın hâkimiyetini zayıflatmış, halk kararı dışındaki çözüm yollarını güçlendirmiştir. Ülke siyasetinde ortaya çıkan kaosu düzeltilmesi için demokrasi yerine ordu gücüne başvurulması düşüncesi yer almıştır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin siyasetteki etkisinin artması, ülkeyi sosyal açıdan çok etkilemiştir. Köyden kente göçler artmış, halk devletten uzaklaşmıştır (İnsel, 2002). 27 Mayıs'tan sonra Milli Birlik Komitesi tarafından, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni anayasası 1961 Anayasası hazırlanmıştır. Bu anayasa temel hak ve hürriyetleri anayasa güvencesi altına alan, çok partili demokratik sistemi pekiştiren bir anayasadır. Bu anayasaya göre rejim kurallarının belirlenmesi için Anayasa Mahkemesi kuruldu (Baykam, 1994). 1961 Anayasası ile Türk Silahlı Kuvvetleri, siyasi yönetime müdahale edebilecektir ve Cumhuriyeti muhafaza yetkisi orduya verilmiştir. Bu yetkiyle Türk Silahlı Kuvvetleri; yürütme ve yasama güçlerini yönlendirme, denetleme ve fikirlerini beyan etme hakkına sahip olmuştur, böylece yürütmedeki yetkisini yasal düzene geçirmiştir (Demirel, 1995). Bu yönü ile ülkenin en özgürlükçü anayasası iddiasıyla hazırlanmış olan bu anayasa askerin gölgesinde hazırlanmış bir anayasa olmuştur. Bu anayasanın hazırlanması için Kurucu Meclis oluşturulmuştur. Kurucu Meclis'in açılmasıyla, siyasi partilerin faaliyetlerine izin verilmiştir. AP, YTP, TİP, CHP ve CKMP siyasi hayatta yerlerini almışlardır (İnce, 2012).

27 Mayıs 1960 Darbesi; diğer askeri müdahalelerden çok farklıdır. Çünkü 1960 Darbesi sonrasında kabul edilen 1961 Anayasası ile demokratik haklar geliştirilmiş, basına, işçiye, üniversitelere verilen özgürlükler artırılmıştır (Aydemir, 2000). Öğrenci hareketi, iç ve dış siyasi gelişmelerin etkisiyle 1968'lerden sonra üniversite ve eğitim alanında Türkiye'nin bağımsızlığı ve kalkınma modeli gibi mücadele alanlarına kaymıştır. 1961 anayasasıyla işçilere haklar tanınmış ve işçiler daha sonra daha geniş haklar talep etmeye başlamışlardır. Bu taleplerinden biri de ülke yönetiminde söz sahibi olmak olmuştur. AP hükümetinin istifa etmesinde, toplumsal hareketliliğin artıp şiddetlenmesi etkili olmuş, çok partili siyasi hayata ara verilmiştir (İnce, 2012). 1960 darbesinin en büyük sosyal etkisini idamlar yaratmıştır. Türk halkında bu idamlar derin izler bırakmıştır. Demokrat Parti taraftarlarının anayasa yapma sürecinde dışlanmaları ile birlikte 1961 Anayasasına karşı seçkinler ve halk arasında olumsuz bir tavır oluşturmuştur (Erdoğan, 2003).

Oy verdikleri, iradelerini güvenip teslim ettikleri siyasetçilerin onuruyla oynanması, küçük düşürülmesi ve idam edilmesi halkı küstürmüştür. Siyasilerin infaz edilmesinden sonra toplumun belli kesimi siyasi devlet yönetiminde, devlete ve organlarına korkuyla, şüpheyile bakmış ve devlete olan güvenlerini kaybetmişlerdir.

1973 seçim sonuçları dönemin karmaşık siyaseti hakkında çok önemli ipuçları verir. Bu seçimlerde hiçbir parti tek başına hükümet kurabilecek sandalye sayısı elde edemediği için Türkiye'yi, istikrarsızlığa, siyasi karmaşaya ve belirsizliklere itmiştir (Ahmad, 1994). Solun yükselişi ve sağdaki bölünmüşlük siyasi istikrarsızlık ve karmaşayı tetikleyen en önemli faktörler olmuştur. Yeni hükümeti kurma konusunda yaşanan sorunlar ve gelişmeler dönemin sorunlu geçeceğini gösterir. Burjuva sınıfının, ordunun ve etkin tabakanın isteği, sol-sağ birleşimiyle hükümet kurulmasıdır. Bu iki partiyle kurulan hükümetin çözemeyecekleri sorunun olmayacağı düşünülmüş ve böylece sol ile sağ arasındaki gruplaşma azalacak ve küçük partilerin sistem içindeki siyasal etkilerinin ortadan kalkacağına inanılmıştı. Temel stratejileri birbirlerine karşıtlık ve rekabet olan Ecevit ve Demirel böyle bir hükümete sıcak bakmamışlardır. İki başkan da aynı hükümette yer almayı reddetmişlerdir.

12 Mart muhtırasına karşı dik duran Bülent Ecevit halk tarafından ödüllendirilmiş ve seçimden birinci parti olarak çıkmıştır. 1960 müdahalesine tepki olarak DP'nin devamı olarak gördüğü AP'yi ödüllendiren halk bu defa muhtıranın sorumlusu olarak görmüş, önlem alamadığı için AP'yi cezalandırmıştır. Batılı toplumlarda olduğu gibi millet birincil ihtiyaçlarından dolayı değil halkın oyunu siyasi tepkiler ve tutumlar belirlemiştir. Bu durum daha sonra siyasetçilerde sahte demokrasiye sığınacakları yeni bir siyasi propagandanın önünü açmıştır. Somut, temel ihtiyaçlar yerine seçim meydanlarında asker karşıtlığı, demokrasi, özgürlük gibi topluma asıl sorunlarını, ihtiyaçlarını unutturacak soyut, ikincil tercihler dikkate alınmış, siyasi bir dille yaklaşılabilecek, insanlara temel insan hakları, ihtiyaçları, standartları ve beklentileri unutturulacağı bir siyasetin önünü açmış, demokrasi ve asker karşıtlığı siyasilerin diline dolanmıştır (İnci, 2012). 12 Mart muhtırası; şiddet, anarşi ve terörü engelleyememiş ve hatta aksine toplumsal ayrışmayı ve siyasi ayrılıkları artırmıştır. Siyasi istikrarsızlıkların ve toplumsal şiddet sonucu bozulan ekonomi ile birlikte çarpık göç dalgası başlamış, toplumsal ve kültürel yozlaşma, gecekondulaşma baş göstermiştir.

12 Eylül 1980 ile Türkiye yeni bir döneme girmiştir. Amacı; halkın güvenini yeniden kazanmak ve huzurlu bir ülke ortamı yaratmak olan 1980 Darbesi, muhalefeti susturarak başarılı olacağını düşünmüştür (Ahıska, 2006). Ülkedeki temel hak ve özgürlükler engellenmiş ve basın dâhil kontrol ve baskı altına alınmıştır (Atabek, 1998). Ordu yönetime el koymuş ve siyasi yasaklar da kapağına dayanmıştır (Kavaklı, 2005).

İdarenin yetkileri çok artırılmış ve kişisel hak ve özgürlüklerin kullanımına sıkı denetim getirilmiştir. Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun yapıları tamamıyla değiştirilip merkezi otoritenin denetimi altına alınmıştır (Kongar, 1999).

Ülkenin her yerinde sıkıyönetim ilan edilmiş ve geniş kapsamlı tutuklama-yargılama dönemi başlamıştır. Her kesimden insan tutuklanarak sorgulanmış, işkenceye maruz kalmış, askeri mahkemelerde yargılanmış ve pek çoğu infaz edilmiştir. Baskı rejimi acımasızca uygulanmış, sivil toplumu bağlamış, gençlik örgütleri, sendikalar, siyasi örgütler kapatılmıştır (Kumlu, 2009).

TBMM kapatılmış, Anayasa ortadan kaldırılmıştır. Bu dönemde 650 bin kişi gözaltına alınmış. Gazeteler 300 gün yayın yapmamıştır. 13 büyük gazete için 303 dava açılmış, 39 ton gazete ve dergi yok edilmiştir (Birand, 1998; Cumhuriyet Gazetesi, 2000).

Sıkıyönetim yetkilileri yazılması yasaklanan konuları bildiri ile yayınlamak basına sansür uygulaması getirilmiştir. Sıkıyönetimin verdiği kararları ya da yasakları tartışmak sansürlenmiş konular arasındadır. Yeni dönemin ilk gününde Demokrat, Aydınlık, Politika ve Her Gün gazeteleri kapatılmış ve diğer gazetelere süreli yayın durdurma cezası getirilmiştir (Kabacalı, 1994). Darbe süresince, kişi hakları alanında en fazla etkilenenlerin başında yaşama hakkı ve kişi dokunulmazlığı gelir. Yıllardır uygulamadan kalkmış olan idam cezaları yeniden uygulanmaya başlanarak kişi

güvenliği ortadan kaldırılmıştır. Yargı yoluna başvuru hakları kısıtlanmıştır. Hak ihlalleri yaptırımsız kalmış ve yurtdışına çıkışlar kısıtlanmıştır (Tanör, 1997). 1980 askeri müdahalesi ile sivil toplum örgütleri gerileme dönemine girmiş ve 1980–1983 yıllarında kapatılmıştır. Sendika, dernek ve meslek kuruluşlarına önemli kısıtlamalar getirilmiştir. 1983 yılından sonra sivil toplum örgütleri tekrar kurulmaya başlamıştır (İnce, 2012).

1980’li yıllardan itibaren kapitalizmin yeniden yapılandırılmış ve postmodernizmle iç içe geçmiştir. Post-Fordist, üretim ve tüketim stratejisine dayanır. Post - Fordist esnek üretimin en önemli özelliği üretimi, talebe göre yönlendirebilme yapabilmesidir. Bu durum siyasi, ekonomik ve kültürel alanda üretimin dağılarak Adem-i merkeziyeti hakim olması, sosyal sınıfların çözülerek, kitle sendikalarının ve merkezi ücret pazarlığının çökmüş ve yerine taşeron durum ön plana çıkmış, esnek çalışma, devletin özelleştirme politikalarıyla küçültülmesi, sınıfa dayalı ulusal partilerin ve oy kullanma biçiminin çökerek, onun yerine, yöre, ırk, kültür odaklı politikalara dayalı toplumsal hareketlerin yükselmesi gibi geniş çaplı değişimlere yol açmıştır (Kumar, 1999; Harvey, 1998). Çoğulcu devlet ve siyaset anlayışına dayanan refah devleti bu süreçte çözülmüştür. Bireylerin tarihte bağlı bulundukları topluluklara, etnik, dini, mezhepsel cemaatlara yönelmesini hızlandırmıştır (Sezer, 1992). Bu tutum cemaat duygusunu arttırmış ve kimlik belirlemede cemaat değerlerinin meşrulaşmasına sebep olmuştur (Sarıbay, 1995). Refah Devleti’nin çözülmeye başlamasıyla birlikte, refah devleti siyasetinde de özellikle hak ve özgürlükler boyutunda gerilemeler, modernliğin yapısında meydana gelen dönüşümlerle belirlenmiştir (Tarhan, 2012).

Darbe girişimi sonrası bazı gazete manşetleri şöyledir: “Darbeciler halkın arasına karışmaya çalışıyor!”, “Türkiye tarihi bir geceyi geride bıraktı”, “Gün ısrken darbe girişiminde bulunanların başarısızlığa uğradığı ortaya çıktı”, “Dünya Türkiye’yi ayağa kaldıran geceyi böyle gördü”, “İşte o isimler”, “İkiz polisler birlikte şehit düştü”, “Mermisi biten polislerin yardımına vatandaşlar koştu”, “Gözcaltındaki erler gözyaşlarına boğuldu” (16 Temmuz, Hürriyet). “Silah zoruyla engellenen manşet”, “Komiser Gülşah da şehit oldu”, “Elazığ’a şehit ateşi”, “Hürriyet’e ateş”, “İşte darbecilerin öldürdüğü Serhat Önder’in son sözleri...”, “Silahların gölgesinde”, “İşte şu ana kadar yaşananlar”, “İşte darbe girişiminin arkasındakiler!”, “Cumhurbaşkanı’nın uçağı darbeci F16’ları böyle atlattı”, “İhanet en yakınlarından geldi”, “Denizlili işadamı ailesiyle dehşeti yaşadı”, “Cumhurbaşkanı Erdoğan gözyaşlarına boğuldu” (17 Temmuz, Hürriyet; Akt. Melek & Toker, 2017). Siyasi literatürde “Halk dayanışmasının” güzel bir örneği olarak 15 Temmuz darbe girişimi gösterilebilir. Bir grup asker tarafından başlatılan, kısa sürede siyasi ve halk gücüyle bastırılan bir kalkışmadır. Cumhuriyetin ilanından bu yana yaşanan birçok askeri dayatmayla gelen darbelere halkın birleşerek tepkisini göstermesi, demokrasiye olan bağlılığı bir kez daha ortaya koymuştur. Darbe girişimi, halkın kısa bir süre duygusal olarak bocalanmasına sebep olmuşsa da Cumhurbaşkanının yaptığı açıklama sonrası toparlanmasıyla ve darbecilerin geri püskürtülmesiyle sonuçlanmıştır. 15 Temmuz darbe girişimi, geçmişte yaşanan darbelerle karşılaştırıldığında şiddetin, tehdit ve şiddet gücünün daha ön plana çıkmış olması ile diğer darbelerden ayrılır.

YÖNTEM

Problem Cümlesi

Tarih bölümünde okuyan öğretmen adaylarının Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisine yönelik görüşleri hangi düzeydedir? Bu görüşler; cinsiyet, yaşanan yer ve mezun olunan okul demografik değişkenlerine göre nasıl değişmektedir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; Tarih bölümünde okuyan ve formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının darbelerin siyasi ve sosyal etkisi hakkındaki görüşlerini *cinsiyet, mezun olunan okul ve yaşanan yer* demografik değişkenlerini de göz önünde bulundurarak belirlemeye çalışmaktır. Araştırmada, öğretmen adaylarının görüş ve düşüncelerinden yararlanılarak darbe, darbe girişi ve darbenin etkileri ile ilgili çeşitli öneriler de getirilmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesine bağlı programlarda okuyan tüm öğrenciler, araştırmanın örneklemini ise yine Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesine bağlı Tarih formasyon programına devam eden toplam 77 tarih öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, *karma model* ve betimsel tarama yöntemlerinden birisi olan *genel tarama modeli* kullanılmıştır. Karma model; bir çalışmada aynı temel olgulara ilişkin nitel ve nicel veriler toplamayı, onları analiz etmeyi ve yorumlamayı içermektedir (Leech & Onwuegbuzie, 2007). Genel tarama modeli ise çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek veya örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2010). Araştırma; Tarih bölümünde okuyan ve formasyon eğitimi almış öğretmen adaylarının darbelerin siyasi ve sosyal etkisine ilişkin görüşlerini *cinsiyet, mezun olunan okul ve yaşanan yer* demografik değişkenlerini de göz önünde bulundurarak belirleyebilmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan ve 20 maddeden oluşan *Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketi* kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan *Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketi*nin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları araştırmacı tarafından hesaplanmış ve 20 maddeden oluşan anketin Cronbach Alpha iç güvenilirlik katsayısı 0.88 olarak tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların demografik değişkenlere bağlı olarak maddelere verdikleri cevaplar SPSS 20 istatistik paket programı yardımıyla F testi, t- testi ve Anova testi kullanılarak hesaplanmıştır. Araştırmada kullanılan maddeler beşli likert türünde (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde 20 maddedir. Araştırmada kullanılan maddelerin genel değerlendirmesi aşağıdaki gibidir (Özkartal, 2016a-2016b; Sarıgöz, 2016-2017; Dönger, 2015a-2015b):

$$SA = \frac{EYD - EDD}{SS} = \frac{5 - 1}{5} = 0.8$$

SA: Seçenek Aralığı

EYD: En Yüksek Değer

EDD: En Düşük Değer

SS: Seçenek Sayısı

1.00 - 1.80: Kesinlikle Katılmıyorum

1.81 - 2.60: Katılmıyorum

2.61 - 3.40: Kararsızım

3.41 - 4.20: Katılıyorum

4.21 - 5.00: Kesinlikle Katılıyorum

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/16

2. BULGULAR

Bu bölümde öğretmen adaylarının *darbe kavramı, darbenin sosyal etkileri ve darbenin siyasi etkileri* ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Araştırmanın amacına yönelik olarak adaylara araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan “*Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketi*” uygulanmış ve öğretmen adaylarının anket maddelerine verdikleri yanıtlar tablo haline getirilerek yorumlanmıştır.

Tablo. 1 Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etki Anketine verdikleri cevapların cinsiyet değişkenine göre t- testi analiz sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	-t	p
15 Temmuz Darbe Hareketi	1.Bayan	38	74.553	9.455	75	.760	.450
	2.Erkek	39	72.410	14.653			
	Toplam	77					p>0.05

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketine verdikleri cevaplardan hareketle *cinsiyet* değişkenine bağlı olarak; kadın öğretmen adayları ile erkek öğretmen adayları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı ($p>.05$) belirlenmiştir. Bu sonuçlardan hareketle öğretmen adaylarının darbelerin siyasi ve sosyal etkisi hakkındaki görüşlerinin birbirine denk ya da benzer olduğu söylenebilir.

Tablo. 2 Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketine verdikleri cevapların yaşadıkları yer değişkenine göre Anova testi analiz sonuçları

Yaşadığı Yer	N	$\bar{X}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
1.Köy	11	71.36	10.42	Guruplararası	506.08	3	168.69	1.115	.349
2.Kasaba	7	68.43	21.22	Guruplar içi	11049.09	73	151.36		
3.İlçe	20	71.75	12.06	Toplam	11555.17	76			
4.İl	39	75.85	10.88						
Toplam	77	73.47	12.33						p>0.05

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketine verdikleri yanıtlardan Köy, Kasaba, İlçe ve İllerde yaşayan adayların Darbelerin siyasi ve sosyal etkisine yönelik görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir görüş farkının olmadığı Anova testi sonuçlarından hareketle söylenebilir [$F_{(1,115)}$, $p_{(.349)}$; $p>.05$].

Tablo. 3 Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketine verdikleri cevapların mezun olunan okul değişkenine göre Anova testi analiz sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
1.Anad. L.	31	72.58	10.42	Guruplararası	244.62	2	122.31	.800	.453
2.Mesl. L.	6	79.50	21.22	Guruplar içi	11310.55	74	152.85		
3.Düz L.	40	73.25	12.06	Toplam	11555.17	76			
Toplam	77	73.47	12.33						p>0.05

Tablo 3'deki veriler incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketine verdikleri yanıtlardan Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi ve Resmi ve Gündüz Eğitim Veren Liselerden (Düz Lise) mezun olan adaylarının darbe hareketine yönelik görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir görüş farkının olmadığı Anova testi sonuçlarından hareketle söylenebilir [$F_{(.800), p_{(.453)}; p > .05}$].

Tablo. 4Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi Anketine verdikleri cevapların Aritmetik Ortalamaları ve Beceri Düzeyleri

DARBELERİN SİYASİ VE SOSYAL ETKİSİ ANKETİ MADDELERİ	$\bar{X}$	Beceri Düzeyi
1.Darbe kavramını tanımlayabilirim.	4.23	K.Katılıyorum
2.Tarih öğretiminde darbe kavramı öğretilmelidir.	4.34	K.Katılıyorum
3.Askerî darbe, bir ülkede silahlı kuvvetler mensuplarının silah zoru ile ülke yönetimine el koyması olarak tanımlanabilir.	4.23	K.Katılıyorum
4.Türkiye'de darbe, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kurumsal veya bazı subayların kendi başlarına sivil yönetime yaptığı müdahalelerdir.	4.01	Katılıyorum
5.Bazen ordu tarafından hükümetlere verilen muhtıralar darbe niteliğinde olabilir.	3.87	Katılıyorum
6.Darbeciler, öncelikle temel altyapı tesislerini ve birçok kurumu kontrol altına alır.	3.88	Katılıyorum
7.Darbeciler radyo, TV gibi kitle iletişim kanallarını işgal ederek otorite kurarlar.	4.05	Katılıyorum
8.Darbeler hiç bir zaman desteklenmemelidir.	4.88	K.Katılıyorum
9.Silahlı veya silahsız hiçbir darbe desteklenmemelidir.	4.48	K.Katılıyorum
10.Darbeler, halkın toplumsal huzur ve güvenini etkilemiştir.	4.55	K.Katılıyorum
11.Ülkemizde yaşanan darbeler sonrası halk devletin yanında yer almıştır.	4.73	K.Katılıyorum
12.Ülkemizde 15 Temmuz darbe girişiminde halk darbecilere karşı kenetlenmiştir.	4.53	K.Katılıyorum
13.Yaşanan darbelerden sonra halk fikir ayrılıkları yerine kenetlenmiştir.	4.30	K.Katılıyorum
14.Darbeler her zaman demokrasi karşıtı eylemlerdir.	4.64	K.Katılıyorum
15.Askerî yönetim siyasete karışmamalıdır.	4.03	Katılıyorum
16.Demokrasiye karşı yönetimlerde darbe ile demokrasi getirilebilir.	2.62	Kararsızım
17.27 Mayıs 1960'ta yapılan ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleşen ilk askerî darbedir.	3.77	Katılıyorum

18.Bir grup asker tarafından gerçekleştirilen 15 Temmuz askeri darbesini(kalkışması) gerçekleştirenler yargılanmalıdır.	4.60	K.Katılıyorum
19.15 Temmuz darbe girişimi kovuşturulduktan sonra ülkemizde başka darbeler yaşanacağı düşünülemez.	2.77	Kararsızım
20.Darbe sonrası ilan edilen olağanüstü hal gereklidir.	3.44	Katılıyorum

Genel Aritmetik Ortalama: 4.198 (Katılıyorum)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının *Darbelerin Siyasi ve Sosyal Etkisi* Anketine verdikleri yanıtlardan hareketle darbe konusunun öğretim programlarında işlenmesinde mezun olunan okul, cinsiyet ve yaşadığı yer değişkeninin anlamlı düzeyde bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlardan hareketle öğretmen adaylarının yaşadığı yer, okuduğu okul türü ve cinsiyeti ne olursa olsun darbeye karşı ve demokrasi taraftarı oldukları sonucuna varılabilir. Elde edilen bulgulara göre öğretmen adaylarının tarihi bir kavram olarak darbe kavramı hakkında yeterli bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca öğretmen adayları darbe kavramının öğretilmesi gerektiği şeklindeki maddelere katılımın yüksek olduğu görülmektedir. Bu görüş öğretmen adaylarının demokrasiye bağlılıklarının derecesini göstermektedir. Demokrasi bilincini yerleştirmek maksadıyla ders kitaplarında darbeler ve sonuçları ile ilgili öğrencilere bilgilendirici okuma parçası veya konuların yer verilmesi önerisinde bulunulabilir.

Elde edilen bulgulardan öğretmen adaylarının, darbelerin hiçbir zaman desteklenmemesi gerektiği, halkın devletin yanında yer aldığı, darbecilerin yargılanması gibi maddelere yüksek puan verdikleri belirlenmiştir. Bu da öğretmen adaylarının gerekçesine bakılmaksızın darbelerle karşı durulması gerektiğini, dolayısı ile demokrasiyi sonuna kadar savunduklarını gösterir. Verilen bu cevaplara göre tarih bölümü öğrencilerinin aldıkları eğitim dolayısıyla milli bilince sahip bireyler oldukları anlaşılmaktadır. Toplumsal bilincin ve milli şuurun daha da gelişmesi için ortaokullarda sosyal bilgiler derslerindeki tarih konularının düzenlenmesi ve artırılması ile tarih ve sosyal bilgiler derslerinin ders saatlerinin artırılması önerilebilir.

15 Temmuz darbesinin bastırılmasından sonra ülkede başka darbe yaşanılacağı düşünülemez maddesine verilen cevapların oranı ise beklenen seviyeden düşüktür. Bu da öğretmen adaylarının güvenlik problemine bağlı olarak tedirgin olduklarını göstermektedir. Yaşanan infial durumu ve genel olarak darbe girişiminin ve ülkede yaşanan olayların tedirginlik ve endişeye neden olduğu bu durumun siyasi iradenin güçlü duruş sergileyerek halka güven vermesi gerektiği şeklinde değerlendirilir.

Araştırma maddelerinden *askeri yönetim siyasete karışmamalıdır* maddesine öğretmen adaylarını yüksek oranda katıldığı görülmektedir. Bu durum öğretmen adaylarının askeri vesayet altındaki yönetimlere karşı olduğunu göstermektedir. Ayrıca askerin yönetime karışması toplumda halkın orduya bakışını da olumsuz etkileyebilecektir. 15 Temmuz darbe girişiminde olduğu gibi küçük bir grup askerin kalkışması ordunun itibarını zedeleyecek bir duruma neden olmuştur, kamuoyunun sağduyusu bu durumun kısa sürmesini sağlamıştır. Ancak bu gibi kalkışmaların hem orduya hem de ülkemize zarar vereceği unutulmamalıdır. Askeri baskı altında ve darbelerle ülkenin gelişemeyeceği aksine gerileyeceği düşünülürse ülkenin kalkınması için refah ve huzurun demokrasi ile geleceği sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

- Ahıska, M. (2006). Türkiye'de Hayat Tarzı Temsilleri; 1980-2005. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Ahmad, F. & Ahmad, B. T. (1976). Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi. 1945-1971. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ahmad, F. (1994). Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980) Türkçesi, Feti Naci, İstanbul: Hil Yayınları.
- Ahmad, F. (2007). Bir Kimlik Peşinde Türkiye. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akın, M. H & Coşkun, B. (2017). Türkiye Siyasi Kültüründe Sağ-Sol Ayrımı Ve Milli Görüş Hareketi, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 12/8, p. 1-10 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11654> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve e-muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 39-58.
- Atabek, N. & Dağtaş, E. (1998). Kamuoyu Ve İletişim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık Ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları.
- Başgil, A. F. (2006). Demokrasi Yolunda. İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Baykam, B. (2007). Mayıs İlk Aşkımız. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Birand, M. A. (1998). 12 Eylül Belgeseli. İstanbul: Gala Film ve Sanat Ürünleri.
- Birand, M. A., Çaplı, B. & Dündar, C. (2005). Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Bozbağlı, S. (1974). İhtilaller ve Darbeler Tarihi. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Boztepe, V. (2007). 1960 ve 1980 Askeri Darbelerinin Türk Siyasal Sinemasına Etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çavdar, T. (2004). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Demirel, S. (1995). 1973'e Bakarken. Ankara: Atak Matbaası.
- Devran, Y. & Özcan, Ö. F. (2016). 1960'tan 2016'ya Askeri Darbe ve Muhtıra Metinleri Anlamlar Amaçlar Niyetler ve İdeolojiler. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 1(2), 7-20.
- Dursun, D. (2000). Ertesi Gün; Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Dursun, D. (2001). 27 Mayıs Darbesi. İstanbul: Şehir Yayınları,
- Dursun, D. (2003). 12 Mart Darbesi. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Dursun, D. (2005). Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler. *Muhafazakâr Düşünce*, 1(3), 175-196.
- Dursun, D. (2005). 12 Eylül Darbesi: Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Heper, M. & Sayarı, S. (2008). Türkiye'de Liderler ve Demokrasi. İstanbul: Kitap Yayınevi.

- İnce, M. (2012). Askeri İhtilallerin (1960-1980) Siyasal ve Toplumsal Yansımaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnsel, A. (2002). Demokrasinin Sancılı Yılları. Cumhuriyet Ansiklopedisi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, C.3, S. 2.
- Esen, B. N. (1968). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Kabacalı, A. (1994). Türk Basınında Demokrasi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/1638, S. 334-335.
- Karasar, N. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kavaklı, N. (2005). Bir Gazetenin Tarihi: Akşam (Vol. 139). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları-2219, Cogito-139.
- Kongar, E. (1999). 21. Yüzyılda Türkiye. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kumlu, S. (2009). Atatürk Dönemi Sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nde Meydana Gelen Darbeler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Leech, N. & Onwuegbuzie, A. (2007). A Typology of Mixed Methods Research Designs, Quality & Quantity, International Journal of Methodology, 43, 265-275.
- Melek G. & Toker, H. (2017). Şiddet, Demokrasi ve Terör Bağlamında Ana Akım Medyanın Analizi: 15 Temmuz Darbe Girişimi. *Erciyes İletişim Dergisi Akademia*, 5(1), 222-234.
- Nalbantoğlu, M. (2008). 27 Mayıs Askeri Müdahalesinin Konya Basınındaki Yansımaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Özbudun, E. (2007). Çağdaş Türk Politikası. (Çev. Ali Resul Usul). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Özdağ, Ü. (1991). Ordu-siyaset ilişkisi. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Sarıgöz, O. (2016). A Study on the Views of Secondary School Students toward Professional Practice. *Academic Sight International Refereed Online Journal of Social Sciences*, 53, 210-221.
- Sarıgöz, O. (2017). An Analytical Study on Views of Teacher Candidates About Cooperative Learning Approach. *The Journal of International Social Research*, 10(49), 491-497.
- Sözer, E. (2010). Askeri Darbeler ve Toplumsal Etkileri: 1960, 1971 ve 1980 Darbeleri. <http://e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2010-04/makale2.html> Erişim Tarihi: 06.06.2017.
- Tanör, B. (1986). İki Anayasa. İstanbul: Beta Basım.
- Tanör, B. (1997). Türkiye Tarihi. Cem Yayınları.
- Tek, H. (2006). Darbeler ve Türk Basını. İstanbul: Atılım Yayınları.
- Tuncel, G. (2005). Türkiye'de Bürokrasi ve Siyaset. Adnan Küçük ve Diğerleri, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye'de Siyasal Hayat. Bursa: Aktüel Yayınları.
- Turhan, M. (1991). Siyasal Elitler. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Yıldız, M. (2017). Türk Dış Politikasına Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Politik Vizyonunun Etkisi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 12/8, p. 355-366 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11650> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Yılmaz, H. (2008). *Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler*. İstanbul: Timaş Yayınları.